Politeja
Nr 4(104), 2026, s. 293-314
https://doi.org/10.12797/Politeja.23.2026.104.14
Licencja: CC BY-NC-ND 4.0

Eugeniusz MIRONOWICZ
Uniwersytet w Białymstoku
eugeniusz.mironowicz@uwb.edu.pl

ZMIANY PRIORYTETÓW W POLITYCE ZAGRANICZNEJ KAZACHSTANU I ICH PRAKTYCZNA REALIZACJA (2014-2024)

ABSTRACT **Changes in Kazakhstan's foreign policy priorities and their practical implementation (2014-2024)**

During the first years of independence, Kazakhstan pursued a foreign policy aimed at maintaining close relations with Russia. It was a participant in all integration programmes in the post-Soviet space involving Russia. The deterioration of Russia's relations with the West as a result of the Ukraine crisis in 2014 prompted the Kazakh authorities to change their foreign policy priorities. Kazakhstan did not recognise the incorporation of Crimea by Russia, nor the sovereignty of the Donetsk and Lugansk republics. Following the outbreak of the Russian-Ukrainian war in February 2022, disapproval of Russian policy was repeatedly demonstrated from Astana. The changes in the perception of the international situation around Kazakhstan were reflected in the 2014 and 2020 presidential decrees on the foreign policy concept for the coming years. The 2014 decree was signed by the country's first president, who had held the highest office since 1992, Nursultan Nazarbayev. The second document was signed by his successor Kasym-Zhomart Tokayev, in office since 2019. Most experts attribute the authorship of both decrees to Tokayev. The practice of implementing the content of the decrees by the two presidents differed.

Keywords: Kazakhstan, foreign policy, Nursultan Nazarbayev, Kasym-Zhomart Tokayev

Słowa kluczowe: Kazachstan, polityka zagraniczna, Nursułtan Nazarbajew, Kasym-Żomart Tokajew

WPROWADZENIE

W wyniku rozpadu Związku Radzieckiego w 1991 roku Kazachstan, podobnie jak inne azjatyckie republiki – Uzbekistan, Turkmenistan, Tadżykistan i Kirgistan – stał się niepodległym państwem. Nowe państwa Azji Centralnej, zachowując status samodzielnych podmiotów stosunków międzynarodowych, w pierwszych latach niepodległości prowadziły politykę zagraniczną zdecydowanie ukierunkowaną na zachowanie więzi z Federacją Rosyjską. Kazachstan u zarania niepodległości był najbardziej zorientowany na utrzymanie istniejących relacji gospodarczych, politycznych, militarnych i kulturalnych z Rosją.

W państwach regionu władza pozostała w rękach byłych radzieckich dygnitarzy, a ich naturalnym odruchem była orientacja na moskiewskie centrum i oczekiwanie pomocy w rozwiązywaniu piętrzących się problemów gospodarczych i społecznych. Rosja nie miała jednak ani możliwości finansowych udzielenia im realnego wsparcia, ani nie przejawiała szczególnej woli i zainteresowania w utrzymywaniu bliskich więzi z byłymi azjatyckimi republikami radzieckimi. Pod rządami Borysa Jelcyna Federacja Rosyjska usiłowała reformować system polityczny i gospodarkę z zamiarem szybkiej integracji z Zachodem[1]. W kontynuacji relacji z poradzieckimi republikami Azji Centralnej w Moskwie nie dostrzegano wówczas niczego, co mogłoby sprzyjać realizacji założonych celów[2].

Wobec niespełnienia przez Rosję oczekiwań elit politycznych państw tego regionu były one postawione przed koniecznością budowania własnych systemów organizacji ładu wewnętrznego i relacji ze światem zewnętrznym. Dopiero w drugiej połowie lat 90., gdy w Rosji zaczęła opadać fala oczarowania Zachodem, podjęła ona działania na rzecz przywrócenia obecności politycznej i gospodarczej w Azji Centralnej[3].

Kazachstan, największe państwo w Azji Centralnej, dysponujące ogromnymi zasobami surowców mineralnych, w latach 90. pozostawał najbliższym sojusznikiem Rosji w regionie i uczestniczył we wszystkich procesach integracyjnych inspirowanych przez Moskwę[4]. Od 1998 roku w relacjach wzajemnych obowiązywały zasady wynikające z podpisanej wówczas *Deklaracji przyjaźni i sojuszu między Kazachstanem a Rosją*. Znaczenie Kazachstanu w polityce rosyjskiej wzrosło jeszcze bardziej od czasu przejęcia władzy przez Władimira Putina. Na Kremlu cały region zaczęto traktować jako strategiczny dla bezpieczeństwa Federacji, a Kazachstan – jako kraj rokujący perspektywy

[1] M. Marinov, *Celi i interesy Rossii v Centralnoy Azii: nastoyaschee i buduschee*, [online] http://politobzor.net/show-14486-celi-i-interesy-rossii-v-centralnoy-azii-nastoyaschee-i-buduschee.html, 11 X 2023.

[2] V. Paramonov, A. Strokov, *Etepy wniechnej polityki Rossii w v Centralnoy Azii*, Advanced Research and Assessment Group, Defence Academy of the United Kingdom, 2008, s. 2, [online] https://www.researchgate.net/publication/378656576_Etapy_vnesnej_politiki_Rossii_v_Centralnoj_Azii, 18 IX 2026.

[3] N. Ostianová, *Changes in Russia's Approach Towards Central Asia*, Olomouc 2011, s. 40-45, [online] https://theses.cz/id/8lgiiz/DP_KPES_ostianova.pdf, 28.12.2023.

[4] P. Bielicki, *Relacje kazachsko-rosyjskie i ich znaczenie dla bezpieczeństwa na obszarze postradzieckim*, „Atheneum. Polskie Studia Politologiczne" 2020, vol. 66, s. 56-57.

efektownej i wszechstronnej współpracy[5]. Rosja przez wiele lat starała się utrzymać wpływy w Kazachstanie, wykorzystując instrumenty kulturowe, polityczne i wojskowe[6]. Przy aktywnym udziale Astany tworzono wszystkie struktury integracyjne inicjowane przez Moskwę, jak Wspólna Przestrzeń Gospodarcza, Unia Celna i Euroazjatycka Unia Gospodarcza. Stosunki rosyjsko-kazachskie do 2014 roku można nawet określić jako najbardziej bezkolizyjne w porównaniu z relacjami z innymi państwami obszaru poradzieckiego. Nie było żadnych istotnych powodów zadrażnień między tymi państwami[7].

W Kazachstanie mieszkało 3,5 miliona Rosjan, co stanowiło około 20 procent populacji[8]. Rosyjski był i jest językiem urzędowym w republice i może być używany na równi z państwowym kazachskim[9]. Wpływy kulturowe Rosji były tak duże, że w kręgach politycznych Kazachstanu na początku drugiej dekady XXI wieku zaczęto rozważać ich redukowanie. Pojawiły się propozycje ograniczenia nauczania języka rosyjskiego oraz zastąpienia cyrylicy alfabetem łacińskim. Podjęcie decyzji o zmianie alfabetu przyśpieszyły wydarzenia na Ukrainie, a szczególnie aneksja Krymu przez Rosję w 2014 roku oraz wsparcie udzielane przez Moskwę separatystycznym republikom Donieckiej i Ługańskiej. Działania w tym kierunku zostały zainicjowane przez prezydenta Nursułtana Nazarbajewa. Proces rozłożono na kilka lat, a jego zakończenie zaplanowano na 2023 rok[10]. Towarzyszyło temu częste odwoływanie się prezydenta do tradycji kazachskiej państwowości i konieczności zachowania integralności państwa w istniejących granicach.

Północne obszary Kazachstanu stanowiące największe skupiska ludności rosyjskiej pod względem kulturowym i politycznym charakteryzują się dużym stopniem podobieństwa do wschodnich i południowych obwodów Ukrainy. Dlatego aneksja Krymu i powstanie separatystycznych republik Donieckiej i Ługańskiej stały się dla elit politycznych w Astanie impulsem do daleko idących przemyśleń dotyczących polityki zagranicznej i bezpieczeństwa państwa.

Po gwałtownym pogorszeniu relacji między Rosją a Zachodem na przełomie 2013 i 2014 roku, z powodu sprzeczności interesów na Ukrainie, systematycznie rosło znaczenie Azji w polityce rosyjskiej[11]. Kazachstan mający mocne formalne powiązania

---

5 N. Ostianová, *Changes in Russia's approach*...; M. Marinov, *Celi i interesy Rossii v Centralnoy Azii*...

6 O. Lebiedieva, *Kulturnaya diplomatiya kak instrumient wniechnej polityki Rossii na sovremiennom etapie*, „Mezdunarodnaya Zizn", IX 2016, s. 78-80.

7 G. Tokarz, *Uwarunkowania geopolityczne polityki zagranicznej Kazachstanu*, [w:] *Badania wschodnie. Polityka wewnętrzna i międzynarodowa*, red. W. Bałuk, Z. Winnicki, Wrocław 2008, s. 240-241.

8 A. Ostrovskaya, *Zamglavy MIDa Kazahstana: My stroim otnosenia s RF i s Zzapadom*, DW, 4 XI 2022, [online], https://www.dw.com/ru/zamglavy-mida-kazahstana-astana-stroit-otnosenia-i-s-rf-i-s-zapadom/a-63654952, 14 I 2023.

9 A. Wierzbicki, *Stratyfikacja etnospołeczna w Azji Centralnej i jej wyzwania dla etnopolityki (na przykładzie Kazachstanu)*, „Politeja" 2014, vol. 11, nr 5(31/1), s. 314-315; W. Górecki, *Coraz dalej od Moskwy. Rosja wobec Azji Centralnej*, „Prace OSW" 2014, nr 45, s. 75, [online], https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_48_pl_coraz-dalej-od-moskwyi_net.pdf, 24 VII 2024.

10 P. Bielicki, *Relacje kazachsko-rosyjskie*..., s. 67.

11 D. Trenin, *Wniechniaya polityka Rossii v blizaychiie piat let: celi, stimuly, orientiry*, 28 IV 2016, [online] http://carnegie.ru/2016/04/28/ru-pub-63462, 8 X 2022.

ekonomiczne i polityczne z Rosją uznał natomiast jej osłabienie na arenie międzynarodowej za okoliczności sprzyjające budowaniu realnej wielowektorowej polityki zagranicznej. Wprawdzie wiele lat wcześniej politycy kazachscy politykę zagraniczną definiowali jako wielowektorową, lecz w praktyce dominujące były relacje z Rosją. W 2013 roku w Astanie zdecydowano się na równoważenie wpływów rosyjskich rozszerzeniem w Kazachstanie politycznej i gospodarczej obecności Chin. Odbywało się to przy dość biernej postawie Rosji, która obecność azjatyckiego mocarstwa w Azji Centralnej traktowała jako mniejsze zło niż jakąkolwiek aktywność Zachodu[12].

Zwiększona aktywność inwestycyjna, polityczna i kulturalna Chin nie naruszała bliskich relacji chińsko-rosyjskich wypracowanych w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW)[13]. Uzewnętrzniła natomiast sprzeczność interesów obu sąsiadów Kazachstanu. Chińskie inwestycje w pierwszej dekadzie XXI wieku, zwłaszcza budowa ropociągów i gazociągów, złamały bowiem monopol Rosji na pośrednictwo w handlu surowcami energetycznymi Kazachstanu oraz państw Azji Centralnej i stworzyły zupełnie nowy układ stosunków gospodarczych w regionie[14]. Preferencje udzielane przez rząd Kazachstanu chińskim podmiotom gospodarczym po 2014 roku nie zawsze przynosiły oczekiwane efekty. Zaangażowaniu firm chińskich w wydobycie ropy towarzyszyło przejmowanie akcji kazachskich koncernów naftowych. China National Petroleum Corporation w 2017 roku stało się posiadaczem większościowych pakietów największych dochodowych kazachskich firm – AktobeMunaiGas i PetroKazakhstan[15]. W nowej sytuacji politycznej uznano jednak, że ważniejsze od stosunków gospodarczych powinno być bezpieczeństwo i integralność terytorialna państwa.

W 2014 i 2020 roku zostały wydane w Kazachstanie dwa dekrety dotyczące polityki zagranicznej państwa podpisane przez urzędujących prezydentów Nursułtana Nazarbajewa i Kasyma-Żomarta Tokajewa. Część ekspertów autorstwo obu dokumentów przypisuje Tokajewowi.

Głównym celem niniejszej pracy jest określenie, w jakim stopniu narastający od 2014 roku kryzys w relacjach rosyjsko-ukraińskich i agresja na Ukrainę w lutym 2022 roku wpłynęły na postrzeganie własnego bezpieczeństwa i politykę zagraniczną Kazachstanu. Odpowiedzi na tak postawione pytanie w dużym stopniu powinna udzielić analiza treści wspomnianych dekretów prezydentów Nazarbajewa i Tokajewa. Drugim

[12] P. Bielicki, *Relacje kazachsko-rosyjskie*..., s. 59.

[13] Po uzyskaniu niepodległości przez Kazachstan, Kirgistan i Tadżykistan ich granice wschodnie i integralność terytorialna były kwestionowane przez Pekin. Problemy graniczne zostały ostatecznie rozwiązane w latach 1996-2002 przy mediacyjnym zaangażowaniu Rosji. Podczas negocjacji dotyczących sporów granicznych między Chinami a państwami Azji Centralnej narodziła się idea Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW), stanowiąca od 2001 roku platformę poszukiwania kompromisowych rozwiązań w sprawie chińskiej i rosyjskiej obecności w regionie. W ramach SOW Chińczycy znajdują także wygodną platformę do umacniania w państwach Azji Centralnej swojej obecności politycznej i wojskowej.

[14] E. Mironowicz, *Surowce energetyczne poradzieckich państw Azji Centralnej w polityce gospodarczej Chin*, „Sprawy Międzynarodowe" 2021, t. 74, nr 3, s. 180-183.

[15] E. Kochanek, *Azja Centralna – rosnący w siłę dostawca surowców energetycznych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Sztuki Wojennej" 2017, nr 4(109), s. 107.

problemem badawczym jest wskazanie, w jakim zakresie uwarunkowania międzynarodowe pozwoliły lub pozwalają na realizację założeń geopolitycznych zawartych w dokumentach. W tym kontekście najważniejsze jest określenie roli wymienionych w dekretach głównych partnerów Kazachstanu – Rosji, Chin, Stanów Zjednoczonych, Unii Europejskiej, Turcji i państw Azji Centralnej.

DEKRET PREZYDENTA NURSUŁTANA NAZARBAJEWA

Wyraźnym przejawem zmiany myślenia o polityce zagranicznej Kazachstanu było wydanie przez prezydenta Nursułtana Nazarbajewa 21 stycznia 2014 roku dekretu *Koncepcja polityki zagranicznej Republiki Kazachstan na lata 2014-2020*[16]. Jako pierwszy priorytetowy cel polityki zagranicznej wskazano zrównoważony i bezpieczny rozwój regionu Azji Centralnej i dążenie do jego przekształcenia w zintegrowany podmiot polityki międzynarodowej. Twórcy dokumentu oceniali, że integracji państw Azji Centralnej służy członkostwo w takich organizacjach jak Unia Celna, Wspólna Przestrzeń Gospodarcza oraz planowana wówczas Euroazjatycka Unia Gospodarcza. Nie wspominano natomiast o obecności Rosji i Białorusi w tych organizacjach, a jedynie wskazano, że mogą one być zaczynem sprzyjającym integracji państw regionu.

Kolejnym celem polityki zagranicznej Kazachstanu zapisanym w dekrecie prezydenta było dążenie do dokończenia formalnego uregulowania „stanu prawnego Morza Kaspijskiego". Chodziło przede wszystkim o ustalenie między państwami nadbrzeżnymi granic w obszarze morskim i umożliwienie bezkonfliktowej eksploatacji znajdujących się tam bogactw naturalnych.

Członkostwo Kazachstanu we wszystkich organizacjach międzynarodowych uzasadniono potrzebą realizacji kazachskich interesów narodowych. Organizacje współtworzone z Rosją, jak Wspólnota Niepodległych Państw, Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym czy Unia Celna, potraktowano równorzędnie z Organizacją Współpracy Islamskiej oraz Radą Współpracy Państw Tureckojęzycznych. Był to dość wyraźny sygnał rezygnacji z elementów wspólnotowości będących następstwem dziedzictwa radzieckiego na rzecz przynależności do świata islamu i obszaru tureckojęzycznego.

Dokument w uproszczonej formie przedstawiał konstytucyjnie określone instytucje i ich kompetencje w zakresie kształtowania polityki zagranicznej Kazachstanu. Zgodnie z obowiązującym prawem główne kierunki polityki wyznaczał prezydent i był najważniejszym reprezentantem kraju w stosunkach międzynarodowych. Parlament miał prawo ratyfikacji i wypowiadania zawieranych umów międzynarodowych. Rząd, a zwłaszcza resort spraw zagranicznych, odpowiadał za ich realizację.

Wśród priorytetowych kierunków na pierwszym miejscu wskazano wprawdzie Rosję i zamiar poszerzania współpracy politycznej, handlowej, gospodarczej, kulturalnej

[16] *Ukaz prezidienta Riespubliki Kazahstan ot 21 janvara 2014 goda*, Adilet, [online], https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000741#z5, 24 VII 2024.

i humanitarnej. Nie wspomniano o współpracy wojskowej mimo przynależności do wspólnego bloku militarnego – Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Znacznie więcej miejsca poświęcono planom rozwijania współpracy z Chinami, które w tym czasie były już najważniejszym partnerem handlowym Kazachstanu. Relacje z Chinami nazwano *partnerstwem strategicznym* i wskazano długą listę preferowanych obszarów współpracy z Pekinem.

Najważniejszy kierunek polityki zagranicznej dotyczył państw Azji Centralnej, do których zamierzano adresować propozycję wspólnego przeciwdziałania zagrożeniom wewnętrznym i zewnętrznym oraz propozycje współpracy na wszystkich płaszczyznach. Po dwóch dekadach dość złożonych relacji z sąsiadami z regionu, a zwłaszcza z Uzbekistanem, Kazachstan akcentował wspólnotę interesów i propozycję współdziałania w przypadku pojawienia się zagrożeń zewnętrznych. Nie wskazano wprawdzie źródeł tych zagrożeń, ale rosnąca aktywność w regionie najważniejszych uczestników polityki międzynarodowej – Rosji, Chin i USA – oraz sprzeczność interesów między nimi były uzasadnioną przyczyną do formułowania takich propozycji. Wprawdzie nie wprost, lecz w zawoalowanej formie przekazu zaznaczono potencjalną groźbę wykorzystania istniejących sprzeczności między państwami regionu jako instrumentu realizacji własnych celów przez czynniki zewnętrzne.

Strategicznym partnerstwem nazwano także relacje ze Stanami Zjednoczonymi oraz państwami i organizacjami europejskimi. Z Zachodem zamierzano poszerzać współpracę polityczną, gospodarczą, inwestycyjną, energetyczną, naukową i humanitarną. Zapowiadano rezygnację z systemu wizowego dla obywateli Unii Europejskiej i oczekiwano podobnego stanowiska ze strony Brukseli.

W dalszej kolejności wymieniano europejskie państwa w kręgu zainteresowania Astany, które niegdyś były republikami radzieckimi – Białoruś, Ukrainę, Mołdawię, Azerbejdżan, Armenię i Gruzję. Z Białorusią Kazachstan współtworzył Unię Celną i Wspólną Przestrzeń Gospodarczą oraz od maja 2014 roku – Euroazjatycką Unię Gospodarczą, lecz na liście priorytetów umieszczono ją na takiej samej pozycji jak pozostałe państwa poradzieckie.

Turcję określono krajem mającym z Kazachstanem *wspólne korzenie historyczne i wartości kulturowe*. W relacjach z Iranem dostrzegano szanse we współpracy gospodarczej, tranzytowej i transportowej. Wymieniono także wszystkie państwa kontynentu azjatyckiego, z którymi zamierzano rozbudowywać współpracę, zwłaszcza gospodarczą – Japonię, Indie, Koreę Południową, Pakistan, Wietnam, Indonezję, Malezję, Singapur, Tajlandię. W dekrecie prezydenta Nazarbajewa wymieniono dwa kontynenty – Amerykę Łacińską i Afrykę – jako obszary, na których planowano *poszerzać geografię stosunków międzynarodowych*.

Dekret podpisany przez Nazarbajewa zapowiadał istotną ewolucję polityki zagranicznej i był przejawem nowego myślenia o roli Kazachstanu w przestrzeni międzynarodowej[17]. Svante E. Cornell i Stephen Frederick Starr, znawcy problemów Azji

[17] *Kak formirovalas mnogovektornaya vneshnyaya politika nezavisimogo Kazahstana – obzor*, „Kazahstanskaya pravda" 2021, 16 XII, [online] https://kazpravda.kz/n/kak-formirovalas-mnogovektornaya-vneshnyaya-politika-nezavisimogo-kazahstana-obzor/, 2 VIII 2024.

Centralnej i autorzy opracowania o polityce zagranicznej Kazachstanu epoki prezydenta Nursułtana Nazarbajewa, przekonują, że współautorem i kreatorem wielowektorowej polityki tego państwa był doświadczony polityk i dyplomata Kasym-Żomart Tokajew. Zwracają oni uwagę, że pierwszoplanowe znaczenie w tej koncepcji nadano konsolidacji państw Azji Centralnej w celu równoważenia wpływów Rosji w regionie[18]. Wydaje się jednak, że rosnąca dominacja gospodarcza Chin budziła równie wielkie obawy, co polityczna obecność Stanów Zjednoczonych wraz z towarzyszącą jej polityką wspierania tzw. społeczeństwa obywatelskiego. Kolorowe rewolucje w Uzbekistanie (wydarzenia w Andiżanie) i Kirgistanie w 2005 roku sprzyjały narastaniu przekonania wśród elit politycznych, że wspierane przez Zachód organizacje pozarządowe stanowiły potencjalne zagrożenie dla wszystkich autorytarnych reżimów w regionie, nie wyłączając Kazachstanu. Integracja regionalna miała zatem służyć umocnieniu ich pozycji w różnych konfiguracjach relacji z zewnętrznymi uczestnikami stosunków międzynarodowych[19].

Dekret podpisany przez prezydenta Nazarbajewa sygnalizował występującą wśród elit politycznych Kazachstanu potrzebę zmian w polityce zagranicznej. Natomiast polityka realizowana przez Nazarbajewa od 2014 roku w dużym stopniu stanowiła kontynuację wcześniejszej aktywności na arenie międzynarodowej. Treść dekretu zapowiadała gotowość Kazachstanu do współpracy na równych zasadach ze wszystkimi uczestnikami stosunków międzynarodowych. Prezydent – główny twórca polityki zagranicznej – był politykiem, którego wizja międzynarodowego porządku politycznego kształtowała się w epoce radzieckiej. Do końca kadencji unikał działań, które w Moskwie mogłyby być uznane za próbę zerwania lub chociażby poluzowania sojuszniczych relacji.

W konflikcie rosyjsko-ukraińskim o Krym w 2014 roku Kazachstan zachował neutralność. Uznał wprawdzie za legalne referendum na Krymie z marca 2014 roku, lecz nie uznał przyłączenia półwyspu do Federacji Rosyjskiej. Podczas głosowania nad rezolucją ONZ potępiającą przyłączenie Krymu do Rosji wstrzymał się od głosu[20]. Politolog kazachski, Murat Laumulin, dowodzi, że Nazarbajew, negocjując z prezydentem Rosji Władimirem Putinem, miał znaczący udział w przygotowaniu spotkań, które doprowadziły do mińskich porozumień[21].

Laumulin przekonuje, że podejmowano także liczne działania, które stanowiły formę wdrażania niektórych treści dekretu z 2014 roku. Kazachstan w 2015 roku wysłał swoich obserwatorów w ramach misji pokojowych ONZ do Sahary Zachodniej i Wybrzeża Kości Słoniowej, organizował konferencje i narady państw azjatyckich na rzecz

[18] S.E. Cornell, S.F. Starr, *Kazakhstan's Role in International Mediation under First President Nursultan Nazarbayev*, Washington–Stockholm 2020, s. 26-27, [online] https://silkroadstudies.org/resources/Kazakhstan-mediation-Final.pdf, 31 VII 2024.

[19] A. Auzhanova, *Diplomacy of the Republic of Kazakhstan in the context of Eurasian integration (Historical perspective)*, Selinus University of Sciences and Literature 2022, s. 105-109, [online], https://www.uniselinus.education/sites/default/files/2022-06/ASSEL%20AUZHANOVA.pdf, 2 VIII 2024.

[20] P. Bielicki, *Relacje kazachsko-rosyjskie*..., s. 58.

[21] M. Lamulin, *Vneshnyaya polityka RK dostizheniya i perspektivy*, [online] https://strategy2050.kz/ru/news/vneshnyaya-politika-rk-dostizheniya-i-perspektivy/, 12 III 2023.

wspólnego zwalczania terroryzmu, na forum ONZ proponował utworzenie globalnej koalicji do walki z terroryzmem. Głosząc potrzebę rozwiązywania wszelkich konfliktów drogą pokojową, podejmował negocjacje w sporze azersko-ormiańskim o Górski Karabach, w 2016 roku próbował doprowadzić do negocjacji i zakończenia wojny w Syrii. Działania te były pozytywnie przyjmowane na arenie międzynarodowej i w 2017 roku Kazachstan został niestałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ. Dyplomacja kazachska w praktyce jednak skupiała się na budowaniu relacji z państwami Azji położonymi w bliskim sąsiedztwie. Ogromną aktywność przejawiała w ramach Konferencji ds. Relacji i Środków Budowy Zaufania w Azji[22].

Przynależność do Organizacji Układu Bezpieczeństwa Zbiorowego nie przeszkodziła Kazachom także w przeprowadzeniu w 2017 roku wspólnych manewrów wojskowych z armią USA pod kryptonimem „Stepowy Orzeł". Polityka zagraniczna deklaratywnie ukierunkowana na zwalczanie konfliktów i wszelkich ekstremizmów sprawiała, że państwo z autorytarnym systemem zarządzania chętnie przyjmowano do różnych organizacji międzynarodowych działających na rzecz redukcji napięć we współczesnym świecie.

KONCEPCJA POLITYKI ZAGRANICZNEJ KASYMA-ŻOMARTA TOKAJEWA

Nursułtan Nazarbajew w marcu 2019 roku po 30 latach sprawowania najwyższej władzy w Kazachstanie (w latach 1989-1991 na stanowisku I sekretarza KC Komunistycznej Partii Kazachstanu, od 1991 roku jako prezydent republiki) zrzekł się zajmowanego urzędu. Na swojego następcę wskazał doświadczonego dyplomatę Kasyma-Żomarta Tokajewa. Wybory, które odbyły się w czerwcu tego samego roku, były tylko dopełnieniem procesu określonego prawem konstytucyjnym. Nowy prezydent zapowiadał kontynuację polityki zagranicznej poprzednika. W praktyce Tokajew od przejęcia władzy dbał o równoważenie relacji z Rosją i Chinami. Jako priorytetowy kierunek wskazywał państwa Azji Centralnej, w odróżnieniu od swojego poprzednika zdecydowanie deklarował wolę współpracy ze Stanami Zjednoczonymi i Unią Europejską[23].

6 marca 2020 roku Tokajew wydał dekret zatytułowany *Koncepcja polityki zagranicznej Republiki Kazachstan na lata 2020-2030*[24]. Pierwszą zasadą polityki zagranicznej zapisaną w dekrecie była *ciągłość linii* Nursułtana Nazarbajewa, drugą udział w budowie *stabilnego, sprawiedliwego i demokratycznego porządku światowego* oraz *ochrona praw, wolności i uzasadnionych interesów Kazachów mieszkających za granicą*. Hasło wielowektorowości promowane w dekrecie Nazarbajewa z 2014 roku znalazło się na dalszym planie.

[22] *Tamże*.

[23] Dûsengulova R., *Tokaev sdelal zayavlenie o vneshney politike*, Tengri News, 26 XI 2022, [online], https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-sdelal-zayavlenie-o-vneshney-politike-kazahstana-484332/, 4 VIII 2024.

[24] *Koncepcya vnichniey polityki Respubliki Kazahstan na 2020-2030 gody*, Adilet, [online], https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2000000280#z5, 5 VIII 2024.

Najważniejszym celem strategicznym określono *umacnianie niepodległości, suwerenności państwowej, integralności terytorialnej kraju i utrzymanie niezależności polityki zagranicznej*. Wydaje się, że wnioski płynące z trwającej wojny na wschodzie Ukrainy stanowiły podstawę do takiego sformułowania najważniejszego celu polityki zagranicznej. Drugi cel strategiczny – *umocnienie wiodącej pozycji i promowanie długoterminowych interesów Kazachstanu w regionie Azji Centralnej* – zdradzający aspiracje do regionalnego przywództwa, ujęto w bardziej otwartej formie niż w *Koncepcji* podpisanej przez Nazarbajewa z 2014 roku. Kolejne cele, jak *wnoszenie wkładu w zapewnienie bezpieczeństwa międzynarodowego* czy *utrzymywanie przyjaznych stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi*, zostały sformułowane w dużym stopniu ogólnikowo i stanowią demonstrację otwartości władz Kazachstanu wobec wszystkich podmiotów stosunków międzynarodowych. Bardziej skonkretyzowany wymiar posiada ostatni cel – *stawianie na pierwszym miejscu w polityce zagranicznej państwa praktycznych interesów obywateli Kazachstanu i biznesu narodowego*.

W wydanym dekrecie prezydent określił priorytetowe kierunki działań dyplomacji kazachskiej. Poza formami aktywności preferowanymi w dokumentach ONZ wskazał istotne obszary z punktu widzenia interesów państwa. Zapisom istniejącym w *Koncepcji* z 2014 roku nadano nowe brzmienie. W relacjach z Rosją w 2020 roku planowano *dalszy rozwój stosunków sojuszniczych*. Stosunki z Chinami na najbliższą dekadę zdefiniowano jako *wszechstronne partnerstwo strategiczne*, ze Stanami Zjednoczonymi – *wzmocnione partnerstwo strategiczne*, z Unią Europejską i państwami członkowskimi – *wzmocnione partnerstwo i współpraca*. Kazachstan w dekadzie 2020-2030 planował sojusznicze stosunki z Rosją równoważyć strategicznym partnerstwem z Chinami i Stanami Zjednoczonymi oraz *wzmocnionym* partnerstwem z Unią Europejską.

Kontynuację współpracy z państwami członkowskimi Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej warunkowano *optymalizacją procesu negocjacyjnego w celu pełnego uwzględnienia długofalowych interesów narodowych Kazachstanu*. Tokajew sygnalizował możliwość poluzowania współpracy z organizacją powołaną w Astanie wraz z Rosją i Białorusią w maju 2014 roku, gdyby długofalowe interesy Kazachstanu nie były w pełni uwzględniane. Zdefiniowana w ten sposób nadrzędność interesów Kazachstanu wobec dwóch pozostałych państw założycielskich oraz Armenii i Kirgistanu, które dołączyły do organizacji w 2015 roku, stanowiła nowe stanowisko w kwestii najważniejszego projektu integracyjnego z udziałem Rosji.

Tradycyjnie zaszeregowano ważne dla dyplomacji kazachskiej pozostałe obszary świata. W pierwszej kolejności wskazano Azję Centralną, następnie państwa basenu Morza Kaspijskiego, Zatoki Perskiej, Azji Wschodniej i Południowej, Bliskiego Wschodu. Na końcu listy znalazły się państwa Ameryki Południowej, Karaibów i Afryki.

Niewiele miejsca w dekrecie Tokajewa poświęcono Szanghajskiej Organizacji Współpracy, nie wspomniano o BRICS. SOW od czasu jej poszerzenia podczas szczytu w Astanie 9 czerwca 2017 roku o Indie i Pakistan przestała być postrzegana przez kazachskich polityków jako organizacja ukierunkowana na rozwiązywanie problemów „szanghajskiej piątki". Stała się bardziej platformą do poszukiwania kompromisowych rozwiązań polityki Rosji i Chin w wymiarze całego kontynentu azjatyckiego. Tokajew

nigdy nie przejawiał zainteresowania uzyskaniem członkostwa w BRICS, upatrując w działaniach tej organizacji formy tworzenia alternatywnego porządku światowego wobec ONZ[25]. Zapowiadał, że nie zamierza skorzystać z zaproszenia do uczestnictwa w szczycie BRICS w Kazaniu planowanego w dniach 22-24 października 2024 roku. Przybył jednak drugiego dnia, gdy byli tam już obecni sekretarz generalny ONZ António Guterres i prezydent Turcji Recep Tayyip Erdoğan, oraz wygłosił przemówienie aprobujące działania organizacji na rzecz rozwiązywania globalnych problemów ekonomicznych. Z uznaniem odniósł się do aktywności poszczególnych krajów członkowskich, szczególnie Chin, ukierunkowanej na zapewnienie bezpieczeństwa w różnych regionach świata, w tym na Ukrainie[26].

PRAKTYKA REALIZACJI POLITYKI ZAGRANICZNEJ KAZACHSTANU PO 2020 ROKU

Działania polityczne i dyplomatyczne podejmowane przez prezydenta i rząd Kazachstanu w pierwszych czterech latach po ogłoszeniu nowej koncepcji polityki zagranicznej wskazują na ich kompatybilność z treścią zawartych w niej zapisów. Ogromny problem pojawił się jedynie na początku stycznia 2022 roku, gdy w Kazachstanie doszło do masowych protestów. Demonstracje ogarnęły przede wszystkim największe miasta. Protestujący atakowali i dewastowali centra handlowe, obiekty administracji państwowej, stacje telewizyjne[27]. Na ulicach doszło do starć wojska i policji z uzbrojonymi w broń palną cywilami bez wyraźnej afiliacji politycznej. Według oficjalnych danych zginęło 238 osób, ponad 2 tysiące zostało rannych[28]. Podłożem buntu była rywalizacja o władzę i wpływy między klanem pierwszego prezydenta Nazarbajewa a obozem skupionym wokół aktualnie sprawującego funkcję szefa państwa Tokajewa. Nazarbajew i powiązane z nim służby specjalne dość skutecznie sparaliżowały sytuację polityczną w stabilnym do tego czasu państwie. Były prezydent w czasie zajmowania najwyższego urzędu wykreował o sobie mit twórcy niepodległego Kazachstanu. Po rezygnacji z funkcji prezydenta nawet stolicę państwa Astanę nazwano jego imieniem. Powierzono mu także stanowisko przewodniczącego Rady Bezpieczeństwa Kazachstanu i w ten sposób zachował ogromne wpływy w służbach specjalnych. Tokajew nie miał pewności co do tego, jaką postawę w przypadku eskalacji konfliktu zajmować będą wojsko

[25] *Kazakhstan otkazalsia prisojedinieniju k BRICS w obozrimom buduchcem*, Radio RBC, 16 X 2024, [online] https://www.rbc.ru/politics/16/10/2024/670f5ef79a79477cd48d6bcf, 16 X 2024.

[26] *Glava gosudarstva prinyal uchastie v samite BRIKS plyus*, oficjalna strona Prezydenta Republiki Kazachstanu, 24 X 2024, [online] https://www.akorda.kz/ru/glava-gosudarstva-prinyal-uchastie-v-sammite-briks-plyus-249418, 28 X 2024.

[27] A. Weißkopf, *Ałmaty. Strzały i kolejki po chleb*, DW, 10 I 2022, [online], https://www.dw.com/pl/ałmaty-strzały-i-kolejki-po-chleb/a-60373878, 27 I 2022.

[28] N. Grekowicz, *Kazachstan. Demonstracje przeciw Rosji nie są już blokowane przez władze*, OKO.press, 8 VI 2022, [online] https://oko.press/kazachstan-demonstracje-przeciw-rosji/, 9 VII 2022 – rozmowa z przedstawicielem Koalicji Nowego Pokolenia Obrońców Praw Człowieka, Arsenem Aubakirowem.

i policja, dlatego zdecydował się wezwać pomoc ze strony państw należących do Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym – Rosji, Białorusi, Armenii, Kirgistanu i Tadżykistanu. Takiej sytuacji nie przewidywano w dokumencie wydanym przez Tokajewa w marcu 2020 roku.

W Moskwie chaos w Kazachstanie uznano za kolejną podjętą przez Zachód próbę destabilizacji sytuacji politycznej w jednym z państw należących do Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym[29]. Szybka interwencja wojsk rosyjskich i pozostałych państw sojuszu pozwoliła na przywrócenie kontroli przez urzędującego prezydenta nad resortami siłowymi i życiem politycznym w państwie.

24 lutego 2022 roku Rosja rozpoczęła pełnoskalową wojnę z Ukrainą, co spowodowało bardziej widoczną zmianę charakteru relacji kazachsko-rosyjskich[30]. Wprawdzie dyskusje z udziałem niektórych polityków i intelektualistów rosyjskich o konieczności przywrócenia Rosji ziem zamieszkałych przez Rosjan już wcześniej wywoływały zaniepokojenie Kazachów o los północnych regionów kraju, lecz przynależność do wspólnego sojuszu wojskowo-politycznego oraz organizacji gospodarczych postrzegano wówczas jako formę zabezpieczenia integralności Kazachstanu[31]. Eskalacja wojny rosyjsko-ukraińskiej skłaniała do rewizji przekonania o skuteczności takich gwarancji[32].

Powodem narastania rozbieżności w stosunkach kazachsko-rosyjskich było także przejściowe zmniejszenie wymiany handlowej oraz zahamowanie inwestycji rosyjskich w Kazachstanie spowodowane sankcjami nałożonymi na Rosję. Kryzys w relacjach dwustronnych pogłębiły działania władz kazachskich na rzecz neutralizacji negatywnych dla gospodarki i finansów Kazachstanu skutków wojny handlowej między Rosją i Zachodem. W Moskwie jako nieprzyjazny gest potraktowano propozycję prezydenta Tokajewa adresowaną do Unii Europejskiej, aby import rosyjskich surowców energetycznych zastąpić kazachskimi. Deklarował on także gotowość akceptacji budowy infrastruktury transportowej przez Morze Kaspijskie omijającej terytorium Rosji, przed czym przez wiele lat wzbraniały się władze Kazachstanu[33].

---

[29] K. Renik, *[Azja w zbliżeniu] Dlaczego Kazachstan „zdradził" Rosję?*, Kultura Liberalna, 28 II 2022, [online] https://kulturaliberalna.pl/2022/02/28/azja-w-zblizeniu-dlaczego-kazachstan-zdradzil-rosje/, 24 III 2024; E. Sherwin, *Protesty w Kazachstanie: zmora czy szansa Putina?*, DW, 7 I 2022, [online] https://www.dw.com/pl/protesty-w-kazachstanie-zmora-czy-szansa-putina/a-60357592, 3 III 2024.

[30] *Akiezan Kazegeldin o planah Tokayeva, dengah Nazarbayeva, woynie Putina i pobedie Ukrainy*, DW Na Russkom, YouTube, 15 IX 2022, [online] https://www.youtube.com/watch?v=ZZilmHKVV28, 7 XI 2022. Każegieldin był premierem Kazachstanu w latach 1994-1997, w 1999 roku wyemigrował do USA, jest ścigany listem gończym za korupcję i nadużycie władzy.

[31] Polityka etniczna Kazachstanu po uzyskaniu niepodległości w 1991 roku nie sprzyjała budowaniu zaufania do państwa ze strony mniejszości etnicznych stanowiących ponad 35 procent ludności. Zob. szerzej: A. Wierzbicki, *Stratyfikacja etnospołeczna w Azji Centralnej*..., s. 316-318.

[32] E. Mironowicz, *Kazachstan – Rosja: ewolucja relacji międzypaństwowych po wybuchu wojny na Ukrainie*, „Sprawy Międzynarodowe" 2024, t. 76, nr 1, s. 86-87.

[33] *Kazachstan gotowy zastąpić Rosję i uratować Europę*, wGospodarce.pl, 5 VII 2022, [online] https://wgospodarce.pl/informacje/114065-kazachstan-gotowy-zastapic-rosje-i-uratowac-europe, 14 IX 2023.

Kazachska ropa była eksportowana do Europy przez terytorium Rosji ropociągiem Caspian Pipeline Consortium, łączącym złoża nad Morzem Kaspijskim z czarnomorskim portem w Noworosyjsku. Tą drogą do Europy trafiała większość kazachskiego eksportu ropy[34]. Gotowość Tokajewa do zastąpienia na rynku europejskim surowców rosyjskich kazachskimi spowodowała radykalne ograniczenia możliwości eksportu przez port w Noworosyjsku. Oficjalnie przeszkodą były problemy techniczne w terminalu przeładunkowym[35]. Straty finansowe spowodowane ograniczeniami eksportu ropy skłoniły rząd Kazachstanu do podpisania z Turcją, Gruzją i Azerbejdżanem deklaracji dotyczącej rozbudowy korytarza transportowego surowców energetycznych przez Morze Kaspijskie omijającego terytorium Rosji[36]. Prawdopodobnie problem z terminalem przeładunkowym w marcu 2022 roku stanowił formę ostrzeżenia Astany przed konsekwencjami działań naruszających interesy Moskwy[37].

Wobec trwającej na Ukrainie wojny przedstawiciele władz Kazachstanu wielokrotnie sygnalizowali, że nie akceptują tej formy polityki rosyjskiej. Prezydent Tokajew podczas Forum Ekonomicznego w Petersburgu w czerwcu 2022 roku w obecności prezydenta Rosji Władimira Putina oznajmił, że nigdy nie uzna niepodległości republik Ługańskiej i Donieckiej[38]. Po ogłoszeniu w Rosji mobilizacji we wrześniu 2022 roku Kazachstan umożliwił pobyt bez żadnych ograniczeń na terenie swojego kraju wszystkim Rosjanom uciekającym przed poborem do wojska. Wysłał na Ukrainę kilkadziesiąt ton pomocy humanitarnej, głównie w postaci lekarstw i środków opatrunkowych.

Zgodnie z przyjętą nową koncepcją polityki zagranicznej Tokajew umacniał relacje gospodarcze, kulturalne i polityczne z Chinami oraz stwarzał dogodne warunki inwestorom zachodnim[39]. Chiny, korzystając z zaangażowania Rosji na Ukrainie, dość

[34] S. Herman, *EU–Central Asia Relations and Beyond: The Orientation of Energy Policies in Kazakhstan*, EIAS, 22 VI 2022, [online] https://eias.org/publications/op-ed/eu-central-asia-relations-and-beyond-the-orientation-of-energy-policies-in-kazakhstan/, 29 XII 2023; A. Jarosiewicz, *Rosja głównym korytarzem dla eksportu ropy z Kazachstanu*, OSW, 29 XII 2010, [online] https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-12-29/rosja-glownym-korytarzem-dla-eksportu-ropy-z-kazachstanu, 7 XI 2023.

[35] D. Gordiychuk, *RF vyvela v remont odin iz niefteprovodov v preddvierii novyh sankcii ot ES i SSA*, Ekonomicheskaya Pravda, 24 III 2022, [online] https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/03/23/684583/, 5 VI 2023; A. Patyk, *Awaria terminali Caspian Pipeline Consortium. Straty liczone są w setkach milionów dolarów*, Obserwator Logistyczny, 20 IV 2022, [online] https://obserwatorlogistyczny.pl/2022/04/20/awaria-terminali-caspian-pipeline-consortium-straty-liczone-sa-w-setkach-milionow-dolarow/, 23 X 2023.

[36] S. Juraev, *Comparing the EU and Russia Engagements in Central Asia*, „L'Europe en Formation" 2014, vol. 374(4); *Akiezan Kazegeldin o planah Tokayeva, dengah Nazarbayeva, woynie Putina i pobedie Ukrainy*...

[37] *Rosja ciągnie na dno Kazachstan. W centrum uwagi rurociąg*, WNP, 14 VII 2022, [online] https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/rosja-ciagnie-na-dno-kazachstan-w-centrum-uwagi-rurociag,601754.html, 2 I 2023.

[38] A. Łomanowski, *Kazachstan w objęciach Wielkiego Brata*, Rzeczpospolita, 22 VI 2022, [online] https://www.rp.pl/polityka/art36555781-kazachstan-w-objeciach-wielkiego-brata, 23 X 2023.

[39] *Akiezan Kazegeldin o planah Tokayeva, dengah Nazarbayeva, woynie Putina i pobedie Ukrainy*...

sprawnie rozszerzały swoją obecność we wszystkich obszarach życia publicznego Kazachstanu, przede wszystkim za pośrednictwem Instytutów Konfucjusza działających w kilku ośrodkach[40]. Podczas wizyty chińskiego przywódcy Xi Jinpinga w Astanie w październiku 2022 roku zgłosił on deklarację o gotowości zagwarantowania niepodległości i integralności terytorialnej Kazachstanu[41].

Tokajew zawdzięczał najwyższy urząd w państwie pełniony od 2019 roku protekcji pierwszego prezydenta Nursułtana Nazarbajewa. Po wydarzeniach ze stycznia 2022 roku układ z Nazarbajewem stracił na znaczeniu. Dlatego z inicjatywy Tokajewa 20 listopada 2022 roku odbyły się przedterminowe wybory prezydenckie. Faworytem był urzędujący prezydent, który zgodnie z przewidywaniami otrzymał ponad 81 procent oddanych głosów[42].

Tydzień po wyborach Tokajew złożył pierwszą wizytę w Moskwie, gdzie otrzymał propozycję zbudowania szlaków komunikacyjnych z Rosji przez Kazachstan do Chin, Uzbekistanu, Turkmenistanu, Kirgistanu i Tadżykistanu, Iranu i Zatoki Perskiej. Perspektywa szlaku Północ–Południe łączącego Federację Rosyjską z Zatoką Perską stwarzała dla Kazachstanu szanse nie tylko rozwoju infrastruktury komunikacyjnej, ale także wymiernych korzyści z bycia krajem tranzytowym[43]. Rosja zdjęła również ograniczenia w eksporcie ropy do Europy z Noworosyjska[44]. Widocznym efektem tej wizyty była zmiana charakteru relacji kazachsko-rosyjskich. Rosja była zmuszona do zaakceptowania Kazachstanu jako poważnego partnera w relacjach politycznych i gospodarczych, a tym samym do rezygnacji z traktowania państwa jako kraju satelickiego.

Po wyborach prezydenckich zmieniła się także pozycja Kazachstanu w relacjach z Unią Europejską. Tuż po wizycie w Moskwie Tokajew udał się do Paryża. Relacje kazachsko-francuskie uznano za strategiczne partnerstwo. Z Brukseli pojawiły się głosy o potrzebie pomocy krajom Azji Centralnej w ich dążeniu do uniezależnienia od Rosji[45]. Gorzej w tym regionie odbierane były hasła o potrzebie budowania porządku politycznego na liberalno-demokratycznych fundamentach, co miało odróżniać je od autorytarnie zarządzanych największych graczy w regionie – Chin i Rosji[46]. Wybory

[40] Paweł Bielicki, *Relacje kazachsko-rosyjskie i ich znaczenie dla bezpieczeństwa na obszarze postradzieckim*..., s. 59.

[41] W. Repetowicz, *Chiński parasol nad Kazachstanem, Rosja traci wpływy*, Defence 24, 15 IX 2022, [online] https://defence24.pl/geopolityka/chinski-parasol-nad-kazachstanem-rosja-traci-wplywy-komentarz, 2 I 2023.

[42] W. Górecki, *Kazachstan. Wybory bez alternatywy*, OSW, 22 XI 2022, [online] https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-11-22/kazachstan-wybory-bez-alternatywy, 23 XI 2022.

[43] D. Zdrojewski, *Lawirują między Rosją, Chinami, Iranem a Zachodem. Chcą na tym zarabiać*, Interia Wydarzenia, 30 XI 2022, [online] https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-lawiruja-miedzy-rosja-chinami-iranem-a-zachodem-chca-na-tym-,nId,6443687, 30 XI 2023.

[44] *VPU-2 na Morskom Terminale* KTK *gotov k pierekachke niefty na tankery*, Port News, 29 XI 2022, [online] https://portnews.ru/news/339329/, 30 XI 2023.

[45] S. Herman, *EU–Central Asia Relations and Beyond*...

[46] A. Komiłow, *What Explains Growing European Engagement in Central Asia?*, The Diplomat, 22 XI 2022, [online] https://thediplomat.com/2022/11/what-explains-growing-european-engagement-in-central-asia/, 27 XII 2023; S. Juraev, *Comparing the EU and Russia engagements in Central Asia*...

prezydenckie w Kazachstanie w listopadzie 2022 roku uznano w Brukseli za demokratyczne, a prezydenta Tokajewa – za polityka, który mógł doprowadzić do prozachodniego zwrotu w polityce państwa[47]. Wizytę w Astanie złożyli w 2022 roku najwyżsi urzędnicy unijni[48].

Wojna rosyjsko-ukraińska skłoniła wprawdzie władze w Astanie do demonstracyjnego dystansowania się od polityki Moskwy i deklarowania gotowości szerokiej współpracy z Zachodem, lecz nigdy nie zaistniały realne możliwości zmiany polityki zagranicznej na prozachodnią. Rosję i Chiny, mimo często sprzecznych interesów między nimi, łączy polityka powstrzymywania Zachodu przed rozszerzaniem wpływów w Azji Centralnej. Państwa te będące w bezpośrednim sąsiedztwie Kazachstanu są dominującymi partnerami we współpracy gospodarczej i mają dość instrumentów politycznych i ekonomicznych, aby prozachodnie tendencje Astany utrzymać głównie na poziomie retoryki.

Prezydent Tokajew, jako bardzo doświadczony polityk, dość dobrze określa usytuowanie swojego kraju na arenie międzynarodowej. W 2022 roku dyplomacja kazachska bardzo aktywnie badała potencjalne konsekwencje zwiększenia obecności Zachodu jako trzeciego wielkiego gracza na swoim obszarze. Minister spraw zagranicznych *Mukhtar Tleuberdi* i jego zastępca Akan Rakhmetullin wielokrotnie kontaktowali się z przedstawicielami Departamentu Stanu i Kongresu USA oraz najwyższymi urzędnikami Unii Europejskiej[49]. Oficjalne komunikaty głoszą, że rozmowy dotyczyły rozszerzenia współpracy we wszystkich obszarach, które do tej pory były zarezerwowane dla Rosji i Chin.

Zapowiadanego w dekrecie przełomu w kierunku „wzmocnionego partnerstwa strategicznego" ze Stanami Zjednoczonymi i Unią Europejską w minionych czterech latach nie udało się zrealizować, chociaż próby takie były podejmowane. Dokument wprawdzie wyznacza cele polityki zagranicznej do 2030 roku, lecz w praktyce wektor zachodni w ciągu minionych czterech lat traktowany był jako drugorzędny.

Z ogromną determinacją Tokajew realizował politykę poszerzania współpracy z państwami Azji Centralnej. W październiku 2021 roku złożył wizytę w Aszchabadzie, gdzie po wielu latach sporów udało się osiągnąć porozumienie w sprawie turkmeńsko-kazachskiej granicy lądowej i morskiej. Delimitacja granicy rozwiązała sporny do tej pory problem dotyczący obszarów połowu ryb na Morzu Kaspijskim. Tokajew przekonał prezydenta Turkmenistanu Gurbanguly'ego Berdimuhamedowa do dołączenia jego kraju w roli obserwatora do Organizacji Państw Turkijskich, do której oprócz

[47] *Kazakhstan: Statement by the Spokesperson on the outcome of Presidential elections*, EEAS, 21 XI 2022, [online] https://www.eeas.europa.eu/eeas/kazakhstan-statement-spokesperson-outcome-presidential-elections_en, 3 X 2023.

[48] M. Kucharczyk, *Kazachstan. Polityk, który wygrał wybory, coraz bardziej odsuwa się od Rosji*, Interia Wydarzenia, 21 XI 2022, [online] https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-kazachstan-polityk-ktory-wygral-wybory-coraz-bardziej-odsuwa,nId,6424604, 22 XII 2023; D. Omirgazy, *EU Continues to Support President Tokayev's Reforms Towards Inclusive and Fair Kazakhstan*, The Astana Times, 10 XII 2022, [online] https://astanatimes.com/2022/12/eu-continues-to-support-president-tokayevs-reforms-towards-inclusive-and-fair-kazakhstan/, 14 XII 2023.

[49] *Novy Kazahstan: Prezident Tokaev i vnechnaya politika*, ANKASAM, 9 V 2022, [online] https://www.ankasam.org/новый-казахстан-президент-токаев-и-вн/?lang=ru, 12 III 2023.

Kazachstanu należą Azerbejdżan, Kirgistan, Turcja i Uzbekistan[50]. Podczas ostatniej wizyty nowego prezydenta Turkmenistanu Serdara Berdimuhamedowa w Astanie 9 sierpnia 2024 roku przywódcy obu państw stwierdzili, że ich relacje nabrały wymiaru partnerstwa strategicznego[51]. Bedimuchamedow gościł w Kazachstanie z okazji VI Konsultacyjnego Spotkania Przywódców Państw Azji Centralnej, w trakcie którego uczestnicy podzielili opinię Tokajewa o rosnącej roli regionu w polityce międzynarodowej. Należy jednak odnotować fakt, że równolegle z ochłodzeniem relacji rosyjsko-kazachskich następowało zbliżenie Aszchabadu i Moskwy z inicjatywy Turkmenistanu [52]. W czasie, gdy Kazachstan wzmacniał obecność chińską na swoim rynku kosztem Rosji, Turkmenistan podejmował działania w odwrotnym kierunku.

W grudniu 2021 roku podczas wizyty prezydenta Uzbekistanu Szawkata Mirzijojewa w Astanie podpisano *Deklarację o sojuszniczych stosunkach między Kazachstanem i Uzbekistanem*, którą obie strony nazwały *historycznym i przełomowym wydarzeniem w dziejach Azji Centralnej*[53]. Republiki rywalizujące przez ponad dwie dekady po rozpadzie Związku Radzieckiego o dominację w Azji Centralnej w ostatnich latach wykazują tendencję do współpracy w integracji regionu. W 2024 roku rząd przyjął program działań w *ramach strategicznego partnerstwa i sojuszniczych relacji* na najbliższe 10 lat, obejmujący wspólne projekty inwestycyjne, infrastrukturalne, naukowe i kulturalne[54]. Na wspomnianym VI Spotkaniu Przywódców Mirzijojew został uhonorowany najwyższym odznaczeniem państwowym Kazachstanu – Orderem Złotego Orła[55].

2 grudnia 2021 roku Tokajew podpisał z Kirgistanem dokument pod nazwą *Porozumienie o bezpłatnej pomocy wojskowo-technicznej między rządem Republiki Kazachstan i rządem Kirgiskiej Republiki*, zawierający zobowiązanie do przekazania Kirgizom amunicji, pocisków artyleryjskich i środków rozpoznania elektronicznego[56]. Kirgistan,

[50] Turkmenistan unika pełnego członkostwa w Organizacji Państw Turkijskich, zasłaniając się neutralnym statusem państwa. Członkiem obserwatorem w Radzie OPT są także Węgry.

[51] *Tokaev provyol vstrecu s prezidentom Tturkmenistana*, Inform Buro, 9 VIII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/tokaev-provyol-vstrecu-s-prezidentom-turkmenistana, 18 VIII 2024.

[52] S. Horak, *Russian Influence in Turkmenistan: Rapprochement or Pragmatism?*, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, Joint Center, 17 I 2023, [online] https://www.cacianalyst.org/resources/240117_FT_Horak.pdf, 5 XI 2024.

[53] *Deklaracya o sojuznicheskih otnocheniah miezdu Kazahstanom i Uzbekistanom*, AA, 8 XII 2021, [online] https://www.aa.com.tr/ru/мир/декларация-о-союзнических-отношениях-ташкента-и-нурсултана-историческое-событие/2441832, 14 VIII 2024.

[54] *„My gotovy k uglubleniyu sotrudnicestva". Tokaev i Mirziyoev obsudili dalneisee razvitie partnyorstva*, Inform Buro, 8 VIII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/my-gotovy-k-uglubleniyu-sotrudnicestva-tokaev-i-mirziyoev-obsudili-dalneisee-razvitie-partnyorstva, 17 VIII 2024.

[55] *Tokaev nagradil Mirziyoeva ordenom „Altyn Kyran"*, Inform Buro, 8 VIII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/tokaev-nagradil-mirziyoeva-ordenom-altyn-kyran, 18 VIII 2024; *„My stalkivaemsya so sxozimi vyzovami". Tokaev vystupil na-vstrece s glavami gosudarstv Centralnoi Azii*, Inform Buro, 9 VIII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/my-stalkivaemsya-so-sxozimi-vyzovami-tokaev-vystupil-na-vstrece-s-glavami-gosudarstv-centralnoi-azii, 18 VIII 2024.

[56] *Soglachenye miezdu Pravitielstvom Respubliki Kazahstan i Pravitelstvom Kirgiskoy Respubliki ob okazanii biezvozmiezdnoy voienno-tiexnicheskoy pomoschi*, Adilet, [online] https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2100000078, 14 VIII 2024.

podobnie jak Tadżykistan, wpisuje się w integracyjny program promowany przez prezydenta Tokajewa.

Kazachstan, zgodnie z założeniami koncepcyjnymi, widzi ogromne szanse rozwoju i umacniania bezpieczeństwa w regionie w Organizacji Państw Turkijskich, w której czołową rolę odgrywa Turcja. Tokajew postrzega *turski mir* jako ideologiczną, religijną, językową i kulturową wspólnotę narodów na wzór wschodniosłowiańskiego *ruskiego miru*[57]. Organizacja Państw Turkijskich jednoczy kraje należące do konkurencyjnych bloków militarnych, różnych systemów politycznych i gospodarczych, mających odmienne relacje z najbliższymi sąsiadami[58]. Z punktu widzenia Astany posiada ona jednak podstawy do powstania zintegrowanego bloku zabezpieczającego interesy państw członkowskich.

Spotkania Tokajewa z prezydentem Rosji Władimirem Putinem odbywają się kilka razy w roku, często podczas szczytów różnych organizacji – Szanghajskiej Organizacji Współpracy, Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, Unii Euroazjatyckiej. Z tonu komunikatów służb informacyjnych Kazachstanu można wnioskować, że w relacjach dwustronnych nastąpiła wyraźna stagnacja. Wprawdzie około 30-miliardowe obroty handlowe liczone w dolarach pozycjonują Rosję w roli drugiego po Chinach partnera Kazachstanu, lecz wspierana w czasach Nazarbajewa integracja gospodarcza wyraźnie wyhamowała. Spotkania przywódców kończą się wygłaszaniem dyplomatycznych uprzejmości, z których jednak niewiele wynika[59]. Charakter ich powitania mocno kontrastuje z obrazem wzajemnej serdeczności okazywanej podczas spotkań Putina z prezydentami pozostałych państw Azji Centralnej.

3 lipca 2024 roku w Astanie odbył się szczyt Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Najbardziej honorowanym przez Tokajewa uczestnikiem spotkania był przywódca Chin Xi Jinping. Wizyta chińskiego lidera wiązała się także z podpisaniem 32 umów dwustronnych regulujących wszystkie dziedziny współpracy międzypaństwowej[60]. Obroty handlowe między państwami przekroczyły wartość 40 miliardów dolarów w skali roku. W przeddzień wizyty w Astanie Xi Jinping opublikował artykuł, szeroko popularyzowany w Kazachstanie – w tekście zawarta była bowiem sugestia o gotowości Chin do gwarancji suwerenności i integralności tego państwa[61]. To nie Moskwa, lecz Pekin był wskazywany jako gwarant bezpieczeństwa Kazachstanu. Szczególnie mocno akcentowano sprzeciw Chin wobec ingerencji zewnętrznej w sprawy wewnętrzne

[57] *Novy Kazahstan: Prezident Tokaev i vnechnaya politika*...

[58] *Organizacja Państw Turkijskich – kilka informacji*, Instytut Badań nad Turcją, [online] https://instytutbadannadturcja.com/organizacja-panstw-turkijskich-kilka-informacji/, 16 VIII 2024.

[59] *Kasym-Zomart Tokaev priglasil Vladimira Putina posetit Kazaxstan osenyu etogo goda*, Inform Buro, 3 VII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/kasym-zomart-tokaev-priglasil-vladimira-putina-posetit-kazaxstan-osenyu-etogo-goda, 20 VIII 2024.

[60] *Kakie dokumenty-podpisali Kazaxstan i Kitai po itogam peregovorov*, Inform Buro, 3 VII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/kakie-dokumenty-podpisali-kazaxstan-i-kitai-po-itogam-peregovorov, 20 VIII 2024.

[61] *Si Czinpin ozvucil poziciyu Kitaya v otnosenii suvereniteta Kazakstana*, Inform Buro, 2 VII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/si-czinpin-ozvucil-poziciyu-kitaya-v-otnosenii-suvereniteta-kazaxstana, 20 VIII 2024.

państw Azji Centralnej. W Astanie publikację Xi Jinpinga uznano za niezgodę Pekinu na kolejne kolorowe rewolucje w regionie, których sprawstwo przypisywano Amerykanom, oraz za zawoalowane ostrzeżenie pod adresem Rosji przed potencjalnym rewizjonizmem w sprawie północnych obwodów Kazachstanu.

W latach 2022-2024 miały miejsce liczne spotkania prezydenta i przedstawicieli rządu z władzami Mongolii, Korei Południowej, Japonii, Indii, Iranu, Singapuru, Wietnamu oraz Indonezji, podpisano setki umów głównie dotyczących współpracy gospodarczej. Nie podjęto natomiast realizacji *wzmocnionego partnerstwa strategicznego* z USA i UE zapowiadanego w koncepcji z 2020 roku. W lutym 2023 roku Tokajew przyjął sekretarza stanu USA Antony'ego Blinkena. Komunikaty służb informacyjnych prezydenta wyróżniały tę część wypowiedzi szefa państwa, gdzie składał wyrazy wdzięczności Stanom Zjednoczonym za *zdecydowane wspieranie niepodległości, całości terytorialnej i suwerenności* Kazachstanu[62].

We wrześniu 2023 roku w Nowym Jorku odbył się szczyt USA–Azja Centralna. Tokajew i pozostali przywódcy regionu oczekiwali wsparcia ze strony USA w walce z terroryzmem, nielegalną migracją i handlem narkotykami oraz byli zainteresowani inwestycjami w obszarze wysokich technologii. Prezydent Kazachstanu liczył także na wsparcie projektu Regionalnego Centrum ONZ do Spraw Zrównoważonego Rozwoju w Ałmaty. Gospodarze zainteresowani byli natomiast dostępem do rzadkich minerałów występujących na obszarze państw regionu, proponowali m.in. wsparcie *społeczeństwa obywatelskiego* oraz rozmowy na temat wzmacniania pozycji ekonomicznej kobiet[63]. Bardzo mocno kontrastowało to ze stanowiskiem gospodarza szczytu Chiny–Azja Centralna, który odbył się w maju 2023 roku w Pekinie; oczekiwania i oferty stron były wówczas bardzo zbliżone[64].

PODSUMOWANIE

Od 2014 roku Kazachstan podejmuje próby zmiany swojej polityki zagranicznej – od polityki zorientowanej na sojusz polityczny, wojskowy i ekonomiczny z Federacją Rosyjską na politykę polegającą na budowaniu różnych form współpracy z innymi najbardziej liczącymi się w regionie podmiotami stosunków międzynarodowych. Czynnikiem motywującym do zmian były rosnące aspiracje kazachskich elit politycznych do zbudowania bardziej partnerskich relacji z Moskwą. Aneksja Krymu przez Rosję w 2014 roku oraz wspieranie separatyzmu ludności rosyjskojęzycznej we wschodnich

[62] *Kasym Zomart Ttokaev vstretilsya s gossekretaryom SSA Entoni Blinkenom*, Inform Buro, 28 II 2023, [online] https://informburo.kz/novosti/kasym-zomart-tokaev-vstretilsya-s-gossekretaryom-ssa-entoni-blinkenom, 20 VIII 2024.

[63] *Pierwszy szczyt Azja Środkowa – USA*, Studium Europy Wschodniej Uniwersytet Warszawski, 23 IX 2023, [online] https://studium.uw.edu.pl/pierwszy-szczyt-azja-srodkowa-usa/, 21 VIII 2024.

[64] M. Bogusz, M. Popławski, *Szczyt Chiny–Azja Centralna. Pekin wciąż skazany na współpracę z Moskwą*, OSW, 22 V 2023, [online] https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-05-22/szczyt-chiny-azja-centralna-pekin-wciaz-skazany-na-wspolprace-z, 21 VIII 2024.

obwodach Ukrainy umocniły ten proces. Agresja Rosji na Ukrainę w lutym 2022 roku skłoniła prezydenta Tokajewa do działań na rzecz wdrożenia projektów zawartych w prezydenckich dekretach.

W dekretach podpisanych przez prezydentów Nazarbajewa i Tokajewa dominację rosyjską postanowiono równoważyć poprzez zwiększenie wpływów chińskich we wszystkich obszarach życia publicznego. Spotkało się to z życzliwym zainteresowaniem ze strony Pekinu.

Priorytetowym obszarem aktywności, szczególnie prezydenta Tokajewa, uczyniono Azję Centralną. W ciągu kilku lat udało się dokonać przełomu w napiętych od dwóch dekad stosunkach z Uzbekistanem i uregulować spory graniczne z Turkmenistanem oraz skłonić ten kraj do formalnej akceptacji idei integracji państw regionu Azji Centralnej. Dość wyraźnie dostrzegalne są dążenia Astany do regionalnego przywództwa w tej części świata.

Kazachstan pozytywnie odnosi się do tureckiego projektu budowania wspólnoty państw zdominowanych przez narody turskiego pochodzenia. Podstawą integracji jest podobieństwo języka, kultur i religii. Tokajew traktuje *turski mir* jako ważny element wzmacniający system bezpieczeństwa państwa.

Mimo zapowiedzi rozszerzenia współpracy z Zachodem niewiele udało się zmienić w tym obszarze. Prawdopodobnie największą przeszkodą jest strach przed konfrontacją z liberalnymi rozwiązaniami propagowanymi przez Zachód. Ich ewentualne wdrażanie stanowiłoby utrudnienie w integracji z państwami regionu centralno-azjatyckiego. Innym czynnikiem powstrzymującym przed zbliżeniem z Zachodem jest obawa przed reakcją Chin i Rosji – głównych partnerów handlowych Kazachstanu.

W porównaniu z polityką zagraniczną realizowaną przez ćwierć wieku niepodległego Kazachstanu w dekretach prezydentów marginalizowane były struktury integracyjne tworzone z inicjatywy Rosji na obszarze poradzieckim – Wspólnota Niepodległych Państw, Euroazjatycka Unia Gospodarcza, Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. W praktyce jednak prezydenci Nazarbajew i Tokajew uczestniczyli we wszystkich szczytach tych organizacji, chociaż ich znaczenie, poza Euroazjatycką Unią Gospodarczą, jest niewielkie.

BIBLIOGRAFIA

Akiezan Kazegeldin o planah Tokayeva, dengah Nazarbayeva, woynie Putina i pobedie Ukrainy, DW Na Russkom, YouTube, 15 IX 2022, [online] https://www.youtube.com/watch?v=ZZilmHKVV28.

Auzhanova A., *Diplomacy of the Republic of Kazakhstan in the Context of Eurasian Integration (Historical Perspective)*, Selinus University of Sciences and Literature 2022, [online] https://www.uniselinus.education/sites/default/files/2022-06/ASSEL%20AUZHANOVA.pdf.

Bielicki P., *Relacje kazachsko-rosyjskie i ich znaczenie dla bezpieczeństwa na obszarze postradzieckim*, „Atheneum. Polskie Studia Politologiczne" 2020, vol. 66, https://doi.org/10.15804/athena.2020.66.04.

Bogusz M., Popławski M., *Szczyt Chiny–Azja Centralna. Pekin wciąż skazany na współpracę z Moskwą*, OSW, 22 V 2023, [online] https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-05-22/szczyt-chiny-azja-centralna-pekin-wciaz-skazany-na-wspolprace-z.

Deklaracya o sojuznicheskih otnocheniah miezdu Kazahstanom i Uzbekistanom, AA, 8 XII 2021, https://www.aa.com.tr/ru/мир/декларация-о-союзнических-отношениях-ташкента-и-нур-султана-историческое-событие/2441832.

Dûsengulova R., *Tokaev sdelal zayavlenie o vneshney politike*, Tengri News, 26 XI 2022, [online] https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-sdelal-zayavlenie-o-vneshney-politike-kazahstana-484332/.

Glava gosudarstva prinyal uchastie v samite BRIKS plyus, oficjalna strona Prezydenta Republiki Kazachstanu, 24 X 2024, [online] https://www.akorda.kz/ru/glava-gosudarstva-prinyal-uchastie-v-sammite-briks-plyus-249418.

Gordiychuk D., *RF vyvela v remont odin iz niefteprovodov v preddvierii novyh sankcii ot ES i SSA*, Ekonomicheskaya Pravda, 24 III 2022, [online], https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/03/23/684583/.

Górecki W., *Kazachstan. Wybory bez alternatywy*, OSW, 22 XI 2022, [online] https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-11-22/kazachstan-wybory-bez-alternatywy.

Górecki W., *Coraz dalej od Moskwy. Rosja wobec Azji Centralnej*, „Prace OSW" 2014, nr 45, [online] https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_48_pl_coraz-dalej-od-moskwyi_net.pdf.

Grekowicz N., *Kazachstan. Demonstracje przeciw Rosji nie są już blokowane przez władze*, OKO.press, 8 VI 2022, [online] https://oko.press/kazachstan-demonstracje-przeciw-rosji/.

Herman S., *EU–Central Asia Relations and Beyond: The Orientation of Energy Policies in Kazakhstan*, EIAS, 22 VI 2022, [online] https://eias.org/publications/op-ed/eu-central-asia-relations-and-beyond-the-orientation-of-energy-policies-in-kazakhstan/.

Horak S., *Russian Influence in Turkmenistan: Rapprochement or Pragmatism?*, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, Joint Center, 17 I 2023, [online] https://www.cacianalyst.org/resources/240117_FT_Horak.pdf

Jarosiewicz A., *Rosja głównym korytarzem dla eksportu ropy z Kazachstanu*, OSW, 29 XII 2010, [online] https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-12-29/rosja-glownym-korytarzem-dla-eksportu-ropy-z-kazachstanu.

Jarosiewicz A., *Kazachstan wobec integracji z Rosją: mniej miłości, więcej strachu*, OSW, 26 V 2014, [online] https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2014-05-26/kazachstan-wobec-integracji-z-rosja-mniej-milosci-wiecej.

Juraev S., *Comparing the EU and Russia Engagements in Central Asia*, „L'Europe en Formation" 2014, vol. 374(4), https://doi.org/10.3917/eufor.374.0077.

Kakie dokumenty-podpisali Kazaxstan i Kitai po itogam peregovorov, Inform Buro, 3 VII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/kakie-dokumenty-podpisali-kazaxstan-i-kitai-po-itogam-peregovorov.

Kasym Zomart Ttokaev vstretilsya s gossekretaryom SSA Entoni Blinkenom, Inform Buro, 28 II 2023, [online] https://informburo.kz/novosti/kasym-zomart-tokaev-vstretilsya-s-gossekretaryom-ssa-entoni-blinkenom.

Kasym-Zomart Tokaev priglasil Vladimira Putina posetit Kazaxstan osenyu etogo goda, Inform Buro, 3 VII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/kasym-zomart-tokaev-priglasil-vladimira-putina-posetit-kazaxstan-osenyu-etogo-goda.

Kazachstan gotowy zastąpić Rosję i uratować Europę, wGospodarce.pl, 5 VII 2022, [online] https://wgospodarce.pl/informacje/114065-kazachstan-gotowy-zastapic-rosje-i-uratowac-europe.

Kazakhstan otkazalsia prisojedinieniju k BRICS w obozrimom buduchcem, Radio RBC, 16 X 2024, [online] https://www.rbc.ru/politics/16/10/2024/670f5ef79a79477cd48d6bcf.

Kazakhstan: Statement by the Spokesperson on the outcome of Presidential elections, EEAS, 21 XI 2022, [online] https://www.eeas.europa.eu/eeas/kazakhstan-statement-spokesperson-outcome-presidential-elections_en.

Kidirali D., *Novy Kazahstan: Prezident Tokaev i vnechnaya politika*, ANKASAM, 9 V 2022, [online] https://www.ankasam.org/новый-казахстан-президент-токаев-и-вн/?lang=ru.

Kochanek E., *Azja Centralna – rosnący w siłę dostawca surowców energetycznych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Sztuki Wojennej" 2017, nr 4(109).

Koncepcya vniechniey polityki Respubliki Kazahstan na 2020-2030 gody, Adilet, [online] https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2000000280#z5.

Komiłow A., *What Explains Growing European Engagement in Central Asia?*, The Diplomat, 22 XI 2022, [online] https://thediplomat.com/2022/11/what-explains-growing-european-engagement-in-central-asia/.

Kucharczyk M., *Kazachstan: polityk, który wygrał wybory, coraz bardziej odsuwa się od Rosji*, Interia Wydarzenia, 21 XI 2022, [online] https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-kazachstan-polityk-ktory-wygral-wybory-coraz-bardziej-odsuwa,nId,6424604.

Lamulin M., *Vneshnyaya polityka RK dostizheniya i perspektivy*, [online] https://strategy2050.kz/ru/news/vneshnyaya-politika-rk-dostizheniya-i-perspektivy/.

Lebiedieva O., *Kulturnaya diplomatiya kak instrumient wniechnej polityki Rossii na sovremiennom etapie*, „Mezdunarodnaya Zizn", IX 2016.

Łomanowski A., *Kazachstan w objęciach Wielkiego Brata*, Rzeczpospolita, 22 VI 2022, [online] https://www.rp.pl/polityka/art36555781-kazachstan-w-objeciach-wielkiego-brata.

Mager J., *Kak formirovalas mnogovektornaya vneshnyaya polityka nezavisimogo Kazahstana – obzor*, „Kazahstanskaya Prawda" 2021, 16 XII, [online] https://kazpravda.kz/n/kak-formirovalas-mnogovektornaya-vneshnyaya-politika-nezavisimogo-kazahstana-obzor/.

Marinov M., *Celi i interesy Rossii v Centralnoy Azii: nastoyaschee i buduschee*, [online] http://politobzor.net/show-14486-celi-i-interesy-rossii-v-centralnoy-azii-nastoyaschee-i-buduschee.html.

Mironowicz E., *Surowce energetyczne poradzieckich państw Azji Centralnej w polityce gospodarczej Chin*, „Sprawy Międzynarodowe" 2021, t. 74, nr 3, https://doi.org/10.35757/SM.2021.74.3.11.

Mironowicz E., *Kazachstan – Rosja: ewolucja relacji międzypaństwowych po wybuchu wojny na Ukrainie*, „Sprawy Międzynarodowe" 2024, t. 76, nr 1, https://doi.org/10.35757/SM.2023.76.1.03.

„My gotovy k uglubleniyu sotrudnicestva". Tokaev i Mirziyoev obsudili dalneisee razvitie partnyorstva, Inform Buro, 8 VIII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/my-gotovy-k-uglubleniyu-sotrudnicestva-tokaev-i-mirziyoev-obsudili-dalneisee-razvitie-partnyorstva.

My stalkivaemsya so sxozimi vyzovami". Tokaev vystupil na-vstrece s glavami gosudarstv Centralnoi Azii, Inform Buro, 9 VIII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/my-stalkivaemsya-so-sxozimi-vyzovami-tokaev-vystupil-na-vstrece-s-glavami-gosudarstv-centralnoi-azii.

Omirgazy D., *EU Continues to Support President Tokayev's Reforms Towards Inclusive and Fair Kazakhstan*, The Astana Times, 10 XII 2022, [online] https://astanatimes.com/2022/12/eu-continues-to-support-president-tokayevs-reforms-towards-inclusive-and-fair-kazakhstan/.

Organizacja Państw Turkijskich – kilka informacji, Instytut Badań nad Turcją, [online] https://instytutbadannadturcja.com/organizacja-panstw-turkijskich-kilka-informacji/.

Ostianová N., *Changes in Russia's Approach Towards Central Asia*, Olomouc 2011, [online] https://theses.cz/id/8lgiiz/DP_KPES_ostianova.pdf.

Ostrovskaya A., *Zamglavy MIDa Kazahstana: My stroim otnosenia s RF i s Zzapadom*, DW, 4 XI 2022, [online] https://www.dw.com/ru/zamglavy-mida-kazahstana-astana-stroit-otnosenia-i-s-rf-i-s-zapadom/a-63654952.

Paramonov V., Strokov A., *Etepy wniechnej polityki Rossii w v Centralnoy Azii*, Advanced Research and Assessment Group, Defence Academy of the United Kingdom, 2008, [online] https://www.researchgate.net/publication/378656576_Etapy_vnesnej_politiki_Rossii_v_Centralnoj_Azii.

Patyk A., *Awaria terminali Caspian Pipeline Consortium. Straty liczone są w setkach milionów dolarów*, Obserwator Logistyczny, 20 IV 2022, [online] https://obserwatorlogistyczny.pl/2022/04/20/awaria-terminali-caspian-pipeline-consortium-straty-liczone-sa-w-setkach-milionow-dolarow/.

Pierwszy szczyt Azja Środkowa – USA, Studium Europy Wschodniej Uniwersytet Warszawski, 23 IX 2023, [online] https://studium.uw.edu.pl/pierwszy-szczyt-azja-srodkowa-usa/.

Renik K., *[Azja w zbliżeniu] Dlaczego Kazachstan „zdradził" Rosję?*, Kultura Liberalna, 28 II 2022, [online] https://kulturaliberalna.pl/2022/02/28/azja-w-zblizeniu-dlaczego-kazachstan-zdradzil-rosje/.

Repetowicz W., *Chiński parasol nad Kazachstanem, Rosja traci wpływy*, Defence 24, 15 IX 2022, [online] https://defence24.pl/geopolityka/chinski-parasol-nad-kazachstanem-rosja-traci-wplywy-komentarz.

Rosja ciągnie na dno Kazachstan. W centrum uwagi rurociąg, WNP, 14 VII 2022, [online] https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/rosja-ciagnie-na-dno-kazachstan-w-centrum-uwagi-rurociag,601754.html.

Sherwin E., *Protesty w Kazachstanie: zmora czy szansa Putina?*, DW, 7 I 2022, [online] https://www.dw.com/pl/protesty-w-kazachstanie-zmora-czy-szansa-putina/a-60357592.

Si Czinpin ozvucil poziciyu Kitaya v otnosenii suvereniteta Kazakstana, Inform Buro, 2 VII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/si-czinpin-ozvucil-poziciyu-kitaya-v-otnosenii-suvereniteta-kazaxstana.

Soglachenye miezdu Pravitielstvom Respubliki Kazahstan i Pravitelstvom Kirgiskoy Respubliki ob okazanii biezvozmiezdnoy voienno-tiexnicheskoy pomoschi, Adilet, [online] https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2100000078.

Svante S.E., Starr S.F., *Kazakhstan's Role in International Mediation under First President Nursultan Nazarbayev*, Washington–Stockholm 2020, [online] https://silkroadstudies.org/resources/Kazakhstan-mediation-Final.pdf.

Szymański D., *Putin traci sojusznika. „Prawie nikt tego nie zauważył"*, money.pl, 17 IV 2022 [online], https://www.money.pl/gospodarka/putin-traci-sojusznika-prawie-nikt-tego-nie-zauwazyl-6759214120704608a.html.

Tokaev provyol vstrecu s prezidentom Tturkmenistana, Inform Buro, 9 VIII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/tokaev-provyol-vstrecu-s-prezidentom-turkmenistana.

Tokaev nagradil Mirziyoeva ordenom „Altyn Kyran", Inform Buro, 8 VIII 2024, [online] https://informburo.kz/novosti/tokaev-nagradil-mirziyoeva-ordenom-altyn-kyran.

Tokarz G., *Uwarunkowania geopolityczne polityki zagranicznej Kazachstanu*, [w:] *Badania wschodnie. Polityka wewnętrzna i międzynarodowa*, red. W. Baluk, Z. Winnicki, Wrocław 2008.

Trenin D., *Wniechniaya polityka Rossii v blizaychiie piat let: celi, stimuly, orientiry*, 28 IV 2016, [online] http://carnegie.ru/2016/04/28/ru-pub-63462.

VPU-2 na Morskom Terminale KTK gotov k pierekachke niefty na tankery, Port News, 29 XI 2022, [online] https://portnews.ru/news/339329/.

Weißkopf A., *Ałmaty. Strzały i kolejki po chleb*, DW, 10 I 2022, [online], https://www.dw.com/pl/ałmaty-strzały-i-kolejki-po-chleb/a-60373878.

Wierzbicki A., *Stratyfikacja etnospołeczna w Azji Centralnej i jej wyzwania dla etnopolityki (na przykładzie Kazachstanu)*, „Politeja" 2014, vol. 11, nr 5(31/1), https://doi.org/10.12797/Politeja.11.2014.31_1.16.

Zdrojewski D., *Lawirują między Rosją, Chinami, Iranem a Zachodem. Chcą na tym zarabiać*, Interia Wydarzenia, 30 XI 2022, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-lawiruja-miedzy-rosja-chinami-iranem-a-zachodem-chca-na-tym-,nId,6443687.

Ukaz prezidienta Riespubliki Kazahstan ot 21 janvara 2014 goda, Adilet, [online] https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000741#z5.

Eugeniusz MIRONOWICZ – prof. dr hab., kierownik Katedry Polityki Międzynarodowej i Bezpieczeństwa Wydziału Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu w Białymstoku. Zainteresowania badawcze: polityka zagraniczna państw poradzieckich, najnowsza historia Białorusi, problemy narodowościowe w Europie Wschodniej. Autor książek: *Polityka zagraniczna Białorusi 1990-2010*, Białystok 2011; *Polityka zagraniczna Ukrainy 1990-2010*, Białystok 2012; *Wojna wszystkich ze wszystkimi. Białoruś 1941-1944*, Kraków 2015; *Historia Białorusi XX i XXI wieku*, Białystok 2021; *Trzeci front. Propaganda radziecka i niemiecka na Białorusi 1941-1944*, Białystok 2022.